

הרב שלמה אבינר

- מרצה בחוג למחשבת ישראל -

ש מ ש ר ן *

ראשי פרקים

1. אדם משונה
2. נזיר
3. ותחל רוח ד' לפעמו
4. רוח גבורה
5. כי תואנה הוא מבקש
6. איך ניסיס לשקר
7. דן גור אריה
8. דן ידין עמו
9. נחש עלי דרך
10. צדיק נסתר
11. בתוך עולמות הטומאה
12. חוט השערה
13. הנופל והקם
14. תמות נפשי עם פלשתים
15. שמשון בדורו כאהרן בדורו
16. כל מד' היא

* שכתוב שעור שניתן על יסוד דברי מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל ב"שיחות הרב צבי יהודה" נשא, הפטרה, סדרה א' וסדרה ב'.

1. אדם משונה

אדם זה שמופיע בספר שופטים, הוא לכאורה חורג מכל השופטים האחרים. הוא אדם משונה ביותר. הוא אינו פועל בתור שופט, הוא לא מנהיג, הוא אינו איש צבא. אלא הוא מתעסק בהרפתקאות מוזרות: מוריד שערים וסוחב אותם על גבו, מסתבך עם בנות פלשתים, צד שועלים ומצית בהם אש, חד חידות, הורג אנשים כדי לשלם בחולצותיהם! איזו תועלת יש לנו בכל אלה? נכון שהפלישתים מציקים לנו ביותר, לכך כל פעולת נקם נגדם, מוצדקת בהחלט וגורמת לנו רגש הנאה. אבל מכל המעשים האלה, ועד הקביעה "והוא שפט את ישראל"¹, עדיין רב המרחק.

לא נוכל להכחיש שאדם זה חמוש בכח אדיר, הוא לוקח לחי של חמור והורג בו אלף איש. "בלחי החמור, חמור חמורותים, בלחי חמור הכיתי אלף איש"². אבל במקום להשתמש בכוחו לדבר טוב וקונסטרוקטיבי, להצלת עם ישראל, הוא משתמש בו למען הרפתקאותיו הפרטיות. במשך כל חייו הוא נודד, עם שערות ארוכות, בדומה ל"היפי", מנותק מן החברה, מרוחק מהיהודים, מתגורר בין פלשתים, מתחתן עם בנותיהם, ומשתמש בכוחו לשטויות והבלים. אין לו חבר, אין לו רב, אין לו תומכים, אין לו תלמידים. תמוה מאוד, איזה מקום יש לו בספר שופטים.

ואמנם יש חוקרים, אף דתיים, אשר טענו: "זו הוכחה ניצחת שגבורת הגוף אינה שייכת לנו. פעם אחת, "ניסה" רבונו של עולם, להביא לידי הופעת אדם חמוש בגבורה, ואמנם התברר שהתוצאה היתה היפך הקדושה. אדם זה לא חי חיי קדושה, ואדרבה הסתאב בעלילות ריקות ובטומאת גויות. ענין הקדושה וענין הגבורה, לא קרב זה אל זה"³. אנו לא נבראנו כדי להיות גבורים. אנו חלשים ומסכנים, וכך יאה לנו. הרי שמשון היה חמוש בגבורה, וראו מה יצא ממנו". כך נראה לכאורה מתוך לימוד שטחי של ספר שופטים.

1. שופטים טז, לא.

2. שם טו, טז.

3. שמות יד, כ.

2. נזיר

אבל איך זה כל-כך פשוט. נכון שאדם זה בעל שער ארוך, אבל איך זה סתם חשק של יופי. הוא נזיר, ולכן אסור לו לגלח שער ראשו. "מורה לא יעלה על ראשו, כי נזיר אלהים יהיה הנער".⁴ ולא עוד אלא שהוא לא נזיר רגיל, אלא נזיר מבטן. "נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן".⁴ הוא נזיר עולם.⁵ נזיר הוא אדם קדוש לעילא ולעילא, אדם שמתנשא מעל הענינים הפשוטים, הפחותים והקטנים, והגסים שמענינים שאר בני אדם. נזיר הוא אדם מרומם מעל כל מיני תאוות שפלות. עוד לפני שמשון נולד, המלאך מודיע לאמו: "נזיר אלהים יהיה". באמת למה יש צורך בכך? ואולי עדיף שתינתן לו אפשרות לבחור בעצמו? למה מחליטים בשבילנו? אלא שיש לכך סיבה מיוחדת. אמנם לא למען התעלותו האישית שיהיה צדיק וקדוש, - לכך הוא יוכל לדאוג בעצמו. אלא נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן, והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים.⁴ תפקידו של אדם זה הוא להתחיל להושיע אותנו מיד פלשתים. וכי בשביל זה עליו להיות נזיר אלהים? לכאורה, למטרה זו יש צורך באיש-צבא ולא בנזיר. והאם בכלל הוא התנהג כנזיר אלהים? לכאורה מעשיו אינם תואמים התנהגותו של נזיר אלהים. אמנם אין בימינו נזירים. אבל זכיתי לפגוש את הרב דוד כהן זצ"ל, תלמידו של מרן הרב קוק, המכונה "הנזיר". גם הוא בעל שער ארוך, אבל מעל כל זה, הוא היה אדם עדין, כולו רוך, כולו לב טוב, כולו חכמה, כולו קדושה. היה מכבד ואוהב כל אדם, לכל אחד היה מחייך ועוזר. הוא היה בעל חכמת קודש אדירה, וגם גדול במדעים, בפילוסופיה ושפות. זהו נזיר אלהים מורס מעם. אבל שמשון הוא נזיר משונה. והמלאך חוזר על דבריו: "כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו".⁶ נכון שיש על כך הודעה אלהית, אבל איך הדבר נראה במציאות.

4. שופטים יב, ה.

5. עי' נזיר ד.

6. שופטים יג, ז.

3. ותחל רוח ד' לפעמו

יתר-על-כן, לא רק שיש קביעה אלהית שאדם זה נזיר, אלא שהפסוק מעיד עליו שיש לו רוח הקודש. "ותחל רוח הקודש לפעמו במחנה דן, בין צרעה ובין אשתאל".⁷ הוא מתהלך בין צרעה ובין אשתאל ורוח הקודש מתחילה לפעום בו, והולכת ומתעצמת. רוח הקודש אינו דבר שמופיע פתאם, וצונח על אדם שאינו מוכן לכך. אלא רוח הקודש מופיע לאט-לאט, מתוך התרוממות מוסרית מדעית ונפשית, התרוממות של כוחות הנפש, הדמיון, הרגש, והשכל. אחרי מאמצים כבירים מתגלית רוח ד' טיפין-טיפין. לאט-לאט מופיעים פירוורים של התעוררות נשמתית. אם כן, שמשון הוא אדם רציני מאוד, ורוח ד' פועמת בו. ואולי רק בהתחלה הוא היה בעל רוח הקודש ואחר-כך התדרדר? לא כן הוא, שהרי הכתוב חוזר על כך שלש פעמים נוספות. במעשה האריה "ותצלח עליו רוח ד' וישסעהו כשסע הגדי".⁸ הוא קרע את האריה "ומאומה אין בידו".⁸ והוא עשה זאת בכח רוח ד' שצלחה עליו. גם אחרי שמשון התחייב לשלם שלשים חולצות אם ימצאו את חידתו, "ותצלח עליו רוח ד', וירד לאשקלון, ויך מאה שלשים איש ויקח את חליצותם".⁹ ויותר מאוחר "ותצלח עליו רוח ד' ותהיינה העבותים אשר על זרועותיו כפשתים אשר בערו באש, וימסו אסוריו מעל ידיו".¹⁰

אי-אפשר להתכחש לעובדה זאת, שארבע פעמים מוזכר שיש לו רוח ד'. על כל פנים, זו לכאורה, רוח ד' משונה, לא מהסוג הרגיל. אמנם איננו בקיאים בעניני רוח הקודש, אבל נראה שאין הוא צריך להתגלות בשסיעת אריה, הריגת שלשים איש וניתוק עבותת.

7. שם כה.

8. שם יד, ו.

9. שם יט.

10. שם טו, טז.

4. רוח גבורה

הרמב"ם מסביר במורה נבוכים, שיש מדרגות בנבואה ורוח הקודש, אחת עשרה מדרגות.¹¹ אף נביא אינו קופץ מיד למדרגה העליונה, אלא מתחיל מהדרגה הראשונה, ומטפס לאט-לאט ומגיע עד איפה שמגיע. הדרגה הראשונה, מסביר הרמב"ם, היא הופעת הגבורה והאומץ. כמובן, לא גבורה למען הבלים בעלמא, אלא התעוררות לעשות דבר גדול, כגון להציל צבור חשוב. "עזר אלוהי יעוררו ויזרזו לעשות טובה גדולה בעלת ערך, כגון הצלת קבוצת חסידים".¹¹ הוא מרגיש בתוכו תביעה פנימית גדולה, פועל ומצליח. איך זה מקרה בעלמא, אלא התגלות נבואית. גם משה רבינו עליו השלום, אדון כל הנביאים, אשר לא קם ולא יקום כמוהו, - המעשה הראשון שמסופר עליו הוא: "ויך את המצרי".¹² הוא לא הופיע תחילה בתור מתקדש או מתפלל, אלא כמי שמציל איש עברי מפני איש מצרי, על אף הסכנה הכרוכה בדבר, כשכל משטרת מצרים רודפת אחריו. איך אצלו התחכמות והתחמקות. "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם",¹³ "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם".¹⁴ כאשר איש מצרי מכה איש עברי, אי אפשר לשתוק. והמעשה השני המסופר עליו הוא במדין, כאשר הרועים מגרשים את בנות יתרו ולא נותנים להן להשקות את צאנן. משה רבינו מתקומם נגד העול הזה, ומשקה את צאנן. על-פי רוב, פליט ונרדף המגיע למדינה חדשה, - עדיף שלא יתבלט כבר ביום הראשון. אבל יש כאן עול, אמנם לא כלפי יהודים אלא כלפי גויים, אבל גם זהו דבר שאי אפשר לסבול, לכן משה רבינו מתעורר בגבורה, גבורה נפשית וגם גבורה פיזית, שהרי בודאי רועים אלה לא היו חלושי גוף. מציין הרמב"ם: זו ראשית צעידתו של משה רבינו בדרך הנבואה. כאשר אדם שומע בתורו קול פנימי שקורא לו לגבורה למען הצדק והאמת, זהו רוח ד'. מניין לו לרמב"ם שגבורה זו קשורה לרוח ד' ? כי מוזכר שלהרבה שופטים היה רוח ד', על אף שהם לא התבלטו במיוחד בקדושה, חיבור ספרים, אמירת נבואות והרבצת תורה. למשל, נאמר "ותהי על יפתח רוח ד'",¹⁵ אף על פי שהתנהגותו אינה כל-כך "חלקה", שהרי נדר את בתו לד'. אלא שהתרגום יונתן מפרש "רוח גבורתא מקדס ד'".

11. מורה נבוכים, מאמר שני פ' מה.

12. שמות ב, יג.

13. שם ב, יא.

14. רש"י שם.

15. שופטים יא, כט.

יפתח מסר נפשו להלחם ולהציל את ישראל, והוא הראה גבורה פוליטית במשא ומתן עם עמון.¹⁶ כמו-כן, "רוח ד' לבשה את גדעון",¹⁷ אף-על-פי שהוא לא היה אישיות כל-כך מבריקה בתורה. אלא שחז"ל מסבירים "יפתח בדורו כשמואל בדורו, כמשה בדורו".¹⁸ גם על עתניאל בן קנז נאמר: "ותהי עליו רוח ד' וישפוט את ישראל ויצא למלחמה",¹⁹ אבל הוא אכן היה אדם גדול בתורה. אם כן, רוח ד' מתגלה גם ב"רוח גבורתא טקדס ד'", ברוח גבורה ממרומים שצולחת וצונחת עליו ודוחפת אותו לעשות מעשים גדולים למען כלל ישראל.

כך נראה לגבי יפתח וגדעון, אבל לגבי שמשון יותר קשה להבין במה הוא הושיע את ישראל. ובודאי קשה להבין למה הוא התחתן עם נשים גויות. מן הסתם הן התגיררו, אחרת הוריו שהיו אנשים צדיקים שזכו לגלוי מלאכים, במיוחד אמו שהיתה עוד יותר חשובה מאביו, לא היו מסכימים בשום פנים. כך פוסק הרמב"ם: "אל יעלה על דעתך שמשון המושיע את ישראל... נשא נשים נוכריות בגיותן",²⁰ אלא שהן התגיררו. אבל, מסביר הרמב"ם, גיור זה לא היה שלם. הן התגיררו במקוה אבל לא בלב, וסופן מוכיח על תחילתן.²¹ אבל, אפילו אם התגיררו, משונה הדבר, שהלך לחפש לו אשה מביין בנות פלישתים. ואכן, כשהוא מודיע להוריו החשובים: "אשה ראיתי בתמנתה מבנות פלישתים, ועתה קחו אותה לי לאשה",²² לבס כואב. "ויאמר לו אביו ואמו: האיך בבנות אחיך ובכל עמו אשה, כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים".²³ הרי זה נורא ואיוס. אדם זה שהועד על-פי נבואה להיות נזיר לאלהים ולהושיע את ישראל, הולך לחפש לו אשה מחוץ לעמו! הם מנסים לשכנעו, אבל שמשון עומד בשלו. "ויאמר שמשון אל אביו: אותה קח לי כי היא ישרה בעיני".²³ אין שום אפשרות להניאו. "היא ישרה בעיני". זו התחלה לא נעימה בשביל מושיען של ישראל.

16. שם יא, יב-כט.

17. שופטים ו, לד.

18. ראש השנה כה, כה:

19. שופטים ג, י.

20. הלכות איסורי ביאה יג, יד. עפ"י יבמות עו. וכך

תוס' שם כד.

21. שם טז.

22. שופטים יד, ב.

23. שם ג.

אבל הוריו אינם יודעים סוד אחד שמשון לא גילה להם, ולא גילה לאף אחד. מן הסתם, הם אינם יודעים שיש לו רוח ד', כי אדם בעל רוח ד' הוא עניו ואינו מפגין זאת. וכך "אביו ואמו לא ידעו, כי מד' היא".²⁴ יש כאן תכנית אלהית, שאדם זה קיבל ברוח ד'. אמנם זו תכנית משונה, אבל אם זו תכנית אלהית אין כבר להקשות אם אשתו התגיירה או לא, כי יש כאן הוראת שעה שנתנה על-פי נבואה.

ומה מובן תכנית זו? "כי תואנה הוא מבקש".²⁵ הוא מחפש תרוצים ותכסיסים כדי להכות בפלשתים. שמשון יודע בדיוק מי הוא ומה הוא. הוא יודע מה תפקידו. ודאי שבמשך כל ילדותו אמו שגנה לו: "אתה תחל להושיע את ישראל מיד פלשתים, זהו התפקיד שקבלת על-פי נבואה". אבל איך מושיעים את ישראל. אין זה דבר כל-כך פשוט. ושמשון חוקר על צבא, על פלשתים. הוא מסתובב ממקום למקום, מצרעה ועד אשתאל, ורוח הקודש מתחילה לפעום בו. וסוף-סוף, מתוך התעלות של רוח הקודש, בא הרעיון הדרוש: הוא יתחתן עם בת פלשתים. "כי תואנה הוא מבקש", ורש"י מסביר: "עלילה להתגרות בס".

אבל מה יצא מן ההתגרויות האלה? כדי להושיע את ישראל, יש צורך לאמן אנשים למלחמה, ולארגן צבא, ולתקוף את הפלשתים. מה יצא מן כל ההתגרויות וכל הרפתקאות השועלים וכדומה? אלא, כפי שאמרנו, אין זה כל-כך פשוט: "ובעת ההיא פלשתים מושלים בישראל".²⁴ בזמן שמשון אין כאן מדינת ישראל, אלא מדינת פלשתים, פלשתינה. לכן אי אפשר לגייס צבא, ואי אפשר לארגן מרד. אנשים אינם מוכנים למרוד. שמשון מכיר אותם היטב ויודע שהם מפחדים. ולא עוד אלא שבני ישראל מוכנים למסור את שמשון לפלשתים. כאשר הפלשתים דרשו שמשון יוסגר לידם, "וירדו שלשת אלפים איש מיהודה" לאוסרו, "ויאמרו לשמשון: הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים, ומה זאת עשית לנו".²⁵ בתנאים כאלה קשה מאוד להושיע את ישראל. אמנם הוא קיבל מנזר של רמטכ"ל, אבל אין שום צבא, ושום אדם לא מוכן להתגייס. איך אפשר להושיע במצב עגום זה? לכן, הוא קיבל מינויו מבטן, ויש לו זמן לחשוב ולהתכונן. כל השופטים היו בעלי מקצוע אחר, ובעת צרה נקראו להצלה, ואחר-כך חזרו

24. שם ד.

25. שם טו, יא.

לתפקידם. אבל עכשיו אין מציאות של מדינת ישראל העומדת מול מדינה אחרת. אלא יש מדינה פלשתינאית עם קצת אוטונומיה ליהודים.

אין שום אפשרות לצאת למלחמה, לכן זאת תכניתו של שמשון: " (א) עלי לפעול בדרך של פעולות גרילה. יש להתיש ולהחליש את הפלשתיים, עד אשר לא יוכלו לשאת. (ב) עלי לפעול לבד, כי אין אדם מוכן להשתתף. (ג) עלי לעשות את הכל בלי לסכך את עם ישראל. לכן לא אוכל לצאת למאבק בהנפת דגל מדינת ישראל, אחרת הפלשתיים יכו בעם ישראל. אני לוחם כאילו את מלחמתי הפרטית, מפני עניינים של נערות וכדומה. איני לוחם בשביל עם ישראל, אין לי עניין בהם, אני בכלל לא גר אתם. איני מתחתן אתם, אלא עם פלשתיים. אלא שגילו את חידתי, לכן אני מתנקם, והורג אנשים כדי לשלם חולצות".²⁰ הכל כביכול מלחמה פרטית שלו, בלי שום קשר לעם ישראל. אסור שהפלשתיים יגלו שהוא לוחם עבור עם ישראל, אחרת יתנקמו בכולם. הרי הם אנשים אכזריים. כאשר הם לא הצליחו לגלות את החידה, הם איימו על אשתו הראשונה של שמשון: "פתי את אישיך, ויגד לנו את החידה, פן נשרוף אותך ואת בית אביך".²⁶ בשביל חידה, הם מוכנים לשרוף משפחה של בני עמם! לכן אסור לסכך אף יהודי. הרבה פעמים היו מצבים בהסטוריה שלנו, שיהודי בודד הסתכן והכה באויב, אבל אחר-כך הם התנכלו לכל היהודים. למשל, בתקופת האינקוויזיציה יהודי אחד חדר לכנסייה, והרג את האינקוויזיטור טורקמדה אשר על מצפוננו רבץ רצח של אלפי יהודים. אבל אחר-כך, עשו הנוצרים נקמה והרגו עוד אלפי יהודים. גם הנאצים השתמשו בשיטה שטנית זו, וכתגובה על פעולת מרד של יהודי, הרגו מאות יהודים. בנתונים אלה, איזה יהודי העז להתקומם. לכן שמשון החליט לא לפעול בתור יהודי, אלא בתור אדם פרטי האוהב נערות וחידות. לכן נישואיו עם בת פלשתיים שייכים לתכנון אלהי. זו ראשית תכניתו ה"נחשית" של שמשון. ידועים דברי חז"ל "מד' אשה לאיש",²⁷ והם למדו זאת גם מן הפסוק "ואביו ואמו לא ידעו כי מד' היא". מסודר על-פי ד' שהוא יתחתן אתה. אין שום אפשרות להלחם בגלוי אלא רק תחת מסוה של מלחמה אישית. וכך הוא

26. שם יד, טו.

27. מועד קטן יח:

מתחיל להושיע את ישראל. ואמנם, הוא הצליח למרוט את עצביהם של פלשתים ולהתיש את כחם. לכן, אינן נכונות כל הטענות נגד שמשון על כך שבזבז את כחו להרפתקאות פרטיות. הכל הוא מד'. אנו מבינים שהוריו לא ידעו כי מה' הוא הדבר, כי הוא הסתיר זאת, והיה חייב להסתיר. אבל אנחנו, לומדי התנ"ך, יודעים ויודעים כי מד' היא, ושאף אחרי נישואיו לא עזב אותו רוח הקודש, ושד' עשה ניסים עבורו.

6. איך ניסים לשקר

ד' אינו עושה ניסים לשוא, עבור אדם העסוק בהרפתקאות. כל חייו של שמשון מלאים שפע של ניסים: הריגת אלף איש בלחי של חמור,²⁸ הופעת מעין כדי להצילו מצמא. "אתה נתת ביד עבדך את התשועה הגדולה הזאת ועתה אמות בצמא... "ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים".²⁹ הרי ד' אינו מבזבז ניסים להבל וריק. הרבה פעמים יהודים זקוקים לנס ושום נס אינו מתרחש. נכון שדניאל, וחנניה ומישאל ועזריה ניצלו בגס. אבל אלפי יהודים מסרו נפשם על קדוש השם, ולא קרה שום נס. וכאן מתגלגלים ניסים עבור תופס שועלים והורג אנשים כדי לספק חולצות! רבונו של עולם אינו מחלק ניסים ביד רחבה. חז"ל מדריכים אותנו: "לעולם אל יעבוד אדם במקום סכנה, ויאמר עושיך לי נס, שמא איך עושיך לו נס, ואם תימצי לומר עושיך לו נס, מנכין לו מזכויותיו".³⁰ בודאי איך הקב"ה עושה ניסים עבור טפשים והרפתקנים העושים מעשים אשר לא יעשו, בשביל אדם שמתחתן עם פלשתית ומסתבך, וזקוק לניסים כדי לחלצו. בגמרא מסופר על אדם "שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדים כשני דדי אשה והניק את בנו". לכאורה זהו נס נפלא. "כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה". לא כן. "כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית".³¹ היה עליו לפתור את הבעיה בדרך אחרת ולא להטריח את רבונו של עולם לעשות לו נס.

וכך בגמרא מסופר³² על רב שילא שדן למלקות יהודי אחד שהתחתן עם גויה. יהודי זה הלשין עליו לשלטונות הגויים:

28. שופטים טו, טז.

29. שם יח, יט.

30. תענית כ:

31. שבת נג:

32. ברכות נח.

רב זה משתמש בכח שפוטי בלי שקיבל מנוי מהשלטון. שאלו השופט: מי נתן לך רשות להלקותו. השיב רב שילא: יהודי זה בא על חמורה. בודאי שאותו יהודי התפרץ ואמר: הכל שקר, באתי על גויה ולא על חמורה. השופט שאל את רב שילא: האם יש לך עדיס? באותו רגע נכנס יהודי עם זקן לבן, הוא אליהו הנביא שמגיע כשצריכים לו, ואמר: אני ראיתי. אם כן, אמר השופט: הוא חייב מיתה. אמר רב שילא: מזמן הגלות איננו מפעילים עונש המות. יצא אותו יהודי מרוגז וצעק על רב שילא: אם כן, רבוננו של עולם עושה ניסים לשקר! "עביד רחמנא ניסא לשקר". הרי שיקרת באומרך שבאתי על בהמה. השיב רב שילא: לא שיקרתי והוא השתמש בבטוי פוגע: "אשר בשר חמוריס בשרס". הגיב היהודי: אמסור דבריך לשופט, וזה יהיה סופך. אמר רב שילא: אתה רודף להרגני, והבא להרגך, השכס להרגו. היכה בו במקלו והרגו.³² נמצינו למדים, שאיך הקב"ה עושה נס בשביל להציל שקרנים וחוטאים. אם כן, למה הוא מרבה ניסים עבור שמשון, אלא שאיך אלו ניסים פרטיים. שמשון עוסק בישועת האומה הישראלית, אבל בגלל המצב המסובך, חייב הוא לפעול בערמה.

7. דן גור אריה

מראש מקדס כבר ניבאה עליו תורה. בברכתו לשבת דן אומר משה רבינו: "דן גור אריה, יזנק מן הבשן".³³ יבוא יום ויקום מתוך שבת דן, אדם שיהיה "גור אריה". גם יהודה נקרא "גור אריה".³⁴ אלו שני סוגים של אריה: אריה ההולך בראש, ואריה ההולך בדרכים יותר מסובכות. היו שני ממונים על מלאכת המשכן: בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, ואהליאב בן אחיסמך למטה דן.³⁵ מסבירים חז"ל: אחד הוא מן החשוב שבשבטים, שבת המלכות, והשני מן הירוד שבשבטים.³⁶ לא ששבת דן הוא ירוד במובן המוסרי, אלא שמופקד על מלאכות ירודות. גם מלאכות ירודות הן חיוניות וחיובות להעשות. שבת דן הוא ה"מאסף לכל המחנות".³⁷ יש תמיד אנשים שהולכים לאיבוד

33. דברים לג, כב.

34. בראשית מט, ט.

35. שמות לה, ל-לד.

36. שמות רבא מ, ד.

37. במדבר י, כה.

מאחורי המחנה, וצריך לחפש אחריהם, אפילו בתוך שורות האויב, כדי להצילם ולאוספם אל המחנה. עמלק הכה "בנחשלים אחריך",³⁸ שכוללים גם את "חסרי כח מחמת חטאם",³⁹ "בני אדם שנמכו מדרכי המקום ונחשלו מתחת כנפי המקום",⁴⁰ ושבת דן הוא ההולך אחורנית כדי לתמוך בנחשלים ולאוספם. גם תפקיד זה נצרך. יש גבורת אריה של הליכה קדימה בחזית, ויש גם גבורת אריה של הליכה מאחור.

8. דן ידין עמו

נבואתו של יעקב אבינו יותר מפורטת: "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל".⁴² יבוא יום ויקום אדם משבת דן ו"ינקום נקמת עמו מפלשתים".⁴³ ואכן, בסוף ספר שופטים מתגלה הסוד. אחרי אשר בסוף ימיו "ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בימיו",⁴⁴ והיו שם "כל סרני פלשתים",⁴⁵ כל אנשי הצבא והמדינה, מתגלה למפרע הסוד: "והוא שפט את ישראל עשרים שנה".⁴⁶ אמנם הוא שפט בצורה אורגינלית ובלתי-מקובלת, אבל הוא הציל את ישראל במשך עשרים שנה. חז"ל⁴⁷ אפילו מפרשים שעשרים שנה אלה מתחילים אחרי מותו של שמשון*⁴⁷. כי אז הוא הכה בפלשתים בצורה כל-כך מוחצת שבמשך עשרים שנה לא העיזו להרים ידם על ישראל. הוא הרג את כל מנהיגות פלשתים ביום אחד, והטיל עליהם מורא.

38. דברים כה, יח.

39. רש"י שם.

40. ספרי שם.

42. בראשית מט, טז.

43. רש"י שם.

44. שופטים טז, ל.

45. שם כז.

46. שם לא.

47. ירושלמי סוטה א, ח. ועי' רד"ק שופטים טז, לא.

*47. עי' במד"ר יד, ט משם משתמע שעשרים שנה אלו הם

בנוסף לעשרים שנה ששפט בחייו. - העורך.

9. נחש עלי דרך

"דן ידין עמו". יבוא יום ואדם משבט דן, הוא שמשון, ישפוט את עמו. "כאחד שבטי ישראל".⁴² הוא יפעל לבדו להצלת האומה. זהו חזון נדיר. על-פי רוב, אין אדם פועל לבד. בפרקי אבות חז"ל מזהירים אותנו: "אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד".⁴⁸ רק רבונו של עולם דן יחידי. אבל שמשון "שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים".⁴⁹ הוא דן יחידי כיהידו של עולם. "מה יחידו של עולם אין צריך לסיוע, כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע".^{49*} אין אדם יכול לשפוט לבד בלי צבא ובלי משטרה? מסביר יעקב אבינו: "יהי דן נחש עלי דרך, שפיפון עלי אורח".⁵⁰ הוא לוחם כמו נחש עלי דרך שלא רואים אותו ולא נזהרים ממנו, והוא תוקף מאחור. "נושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחר".⁵⁰ אי אפשר להיות כ"גור אריה יהודה" כאשר אין צבא. האפשרות היחידה היא לפעול במסתרים, במחבואים, ברמאות ובגניבה. אלו כל חידו של שמשון: "נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח, נושך עקבי סוס, ויפול רוכבו אחר". ברור שזו שיטה מסוכנת. כאשר "יפול רוכבו אחר", הוא גם יכול ליפול על הנחש, וגם הסוס יכול ליפול עליו, והוא אף עלול לרמוס אותו. לכן, יעקב אבינו מיד מוסיף שלוש מילים: "לישועתך קויתי ד'".⁵¹ לכאורה, תפילה זו נכונה לכל מצבי החיים ושייכת לכל השבטים. יחד עם זה, היא מיוחדת לשבט דן, כאשר אדם חודר לתוך שורות האויב, מסתובב שם במשך שנים כבתוך שלו, ועושה שם שמות, הרי הוא נמצא בסכנה כל רגע ורגע. ובסוף הוא באמת נתפס על-ידי האויבים והם נקרו את עיניו.⁵² לכן כאשר ראה יעקב אבינו למרחק של דורות, הוא התפלל תפילה מיוחדת, למען יצליח שמשון במבצעו המסובך והמסוכן.⁵³

48. אבות ד, י.

49. סוטה י.

49*. בראשית רבא צח, יח.

50. בראשית מט, יז.

51. שם יח.

52. שופטים טז, כא.

53. עי' רש"י בראשית מט, יח.

10. צדיק נסתר

חייו של שמשון הם מסירות נפש של כל רגע ורגע. למען הצלת עם ישראל, הוא חי לבד, בלי שעורי תורה, בלי תפלה במנין, בלי אשה - שבודאי כל הנערות האלה שבגדו בו, אינן בגדר חתונה אמיתית ובנין בית. הוא חי בלי חברה, מבוזה על ידי פלשתים ומבוזה על-ידי יהודים. עד כדי-כך, שאחיו היהודים מוסרים אותו לפלשתים! אבל הוא אדם חזק כצור מוצק. אינו בוכה, אינו מתלונן, ואינו נשבר. הוא ממשיך בדרכו שנים על-גבי שנים. מובן שהוא מתפלל לד' בעת צרה, כדי לקבל קצת מים⁵⁴ או כדי להפיל את הבית על פלשתים,⁵⁵ אבל אינו בוכה. הוא ממשיך בלי סוף במסירות נפש אדירה.

אדם זה הוא צדיק נסתר. בהתנהגותו החיצונית, הוא בכלל לא נראה צדיק, אלא אדרבה אדם גס ושפל, עסוק בהרפתקאות. אבל באמת הוא בעל מסירות נפש אדירה למען עם ישראל. כך מסבירים לנו חז"ל: "שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא".⁵⁶ הוא אדם אלהי. כל חייו חתומים בחותם אלהי. אמנם שמשון אינו שמו של הקדוש ברוך הוא, אבל יש פסוק: "כי שמש ומגן ד' אלהים".⁵⁷ אם כן, שמש הוא שמו של ד', והוא מופיע בשמשון. אמנם אין זה בדיוק שם ד': שמש ומגן. השם אלהים מגן על שם ד'.^{57*} שם ד' הוא גלוי האלהות בכל רעם תפארתה, ולעומתו אלהים הוא גלוי דרך נסיבות המציאות, דרך הכוחות השונים שפועלים בד'. שם ד' הוא שם המתנשא בחופשי מעל כל צמצומי ההויה. שמשון הוא שם ד' מכוסה, שם ד' נסתר.

אדם זה הוא גאון בגבורה לאומית, - אבל מאיפה הוא יונק גבורה זו! אין זו גבורה חיצונית, אלא גבורה ממקור "ותחל רוח ד' לפעמו".⁷ קדושתו היא קדושה המתגלה בגבורה

54. שופטים טו, יח.

55. שם טז, כח.

56. סוטה י.

57. תהילים פד, יב.

57*. עי' תניא, שער היחוד והאמונה, פרק ד'.

11. בתוך עולמות הטומאה

אדם זה הוא נזיר, מרומם מעל כל עניני החיים. מה שמענין רוב האנשים, אינו מענין אותו, - לא אוכל, ולא שינה, לא בית, ולא נוחיות. רק דבר אחד מענין אותו: כבוד ד' וכבוד האומה הישראלית. נזיר הוא אדם עילאי, אבל עילאיותו של שמשון מתגלה בגבורה. שם ד' מתגלה אצלו בצורה נסתרת. לעין השטחית אין שם ד' נראה עליו. אבל לפעמים, במצבים מיוחדים, שם ד' "מציץ מן החרכים",⁵⁸ אז מתגלה לעין כל מי הוא.

אין זה פשוט לצאת מן המחנה, ולהלחם כ"נחש עלי דרך, שפיפון עלי אורח, נושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור".⁵⁰ אפשר להסתבך, להתבלבל ולהטמא. אין אדם יוכל לגור שנים בין פלשתים ולהתחתן עם בנותיהן בלי להטמא! יש פסוק במשלי: "היחתה איש אש בחיקו, ובגדיו לא תשרפנה! אם יהלך איש על הגחלים, ורגליו לא תכווינה? כן הבא על אשת רעהו, לא ינקה כל הנוגע בה".⁵⁹ אין אפשר להיות שקוע בין פלשתים ובנות פלשתים בלי להשרף מזה! אבל לאדם זה יש נתונים לכך: הוא נזיר אלהים. כך הודיע המלאך "הוא יחל להושיע את ישראל". לכך הוא חייב להיות "נזיר אלהים".⁴ אולי אדם כולו קדוש, כולו מנותק מן החומר, יוכל להחזיק מעמד בתוך טומאת פלשתים, ובתוך הרפתקאות מסואבות, בלי להפגע. אולי, - וגם זה לא בטוח. אפשר גם להכשל. ואמנם שמשון נכשל, - כאשר גילה סודו לדלילה אשר הציקה לו עד כדי כך ש"תקצר נפשו למות".⁶⁰ קורה שאדם נכשל. כל אדם יכול להכשל. "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".⁶¹ גם נזיר יכול להכשל, גם נביא יכול להכשל,⁶² ואפילו משה רבינו טעה שלוש פעמים.⁶³ האם אדם אחר נתון באותו סבך של שמשון לא היה נכשל?

58. שיר השירים ב, ט.

59. משלי ו, כז-כח. עי' סנהדרין קז.

60. שופטים טז, טז.

61. קהלת ז, כ.

62. סנהדרין פט.

63. ויקרא רבא יג, א.

בענינים מסוג זה, קל להסתבר. חז"ל מלמדים אותנו, ש"אין אפוטרופוס לעריות".⁶⁴ אפילו אדם גדול וצדיק לא יכרל להתימר שהוא מחוץ לסכנת יצרא דעריות. מסופר שם על רב עמרם חסידא, שאכן היה אדם גדול וחסיד,⁶⁵ שעסק בפדיון שבויים, ופעם פדה נערה אחת, וכדי לא לעבור על דין יחוד, נתן לה ללון בקומה העליונה, וסילק את הסולם. אבל באמצע הלילה, יצרו תקף אותו, והוא הריס את הסולם הכבד, משא עשרה אנשים, והתחיל לעלות. והוא התחיל להלחם נגד יצרו, בכל שליבה ושליבה הוא נלחם. בסוף הוא לא מצא פתרון אחר מאשר לצעוק: "אש!" אנשים באו לכבות את האש, וכאשר ראו שאין אש, הבינו בדיוק באיזו אש מדובר. אמרו לו חכמים: "ביישת אותנו. הנך עכשיו לצחוק לכל העיר, ואנחנו אתך". רב עמרם חסידא השיב: עדיף להיות לצחוק בעולם הזה, מאשר בעולם הבא.⁶⁶ אין אפוטרופוס לעריות. לכן אנו מבינים למה אדם שנמצא בזה יומם ולילה, נכשל.

ושמשון נפל, ומתוך כך התדרדר מדחי אל דחי. וכמובן, "הקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה".⁶⁷

12. חוט השערה

חוט השערה! שערותיו של שמשון הן המגלות כל ענינו. מה הוא שערך דבר שהוא בפנים ובחוץ גם יחד. באמת, שמשון הוא מבפנים, הוא משלנו, אבל הוא יוצא החוצה, לא רק מבחינה גאוגרפית, אלא גם מבחינת כל סדר החיים. הוא שייך לשבט דן "המאסף כל המחנות", ונשלח לתפקידי קומנדו מיוחדים. שער הוא דבר מת, אבל השורש שלו מחובר אל החיים. אין שום אבר דומה בזה, חוץ מן הצפורן, אבל הצפורן רובה מהוברה, מה שאין כך השער שהוא לגמרי בחוץ, ורק שורשו פנימה. אם רצונך להבין מה הוא שמשון, במלה אחת, התבונן בשערה.⁶⁸ הוא שערה הנדבקת בגוף האומה הישראלית. אבל שערה יכולה להעקר

64. חולין פא.

65. כתובות סז:

66. קדושין פא.

67. יבמות קכא.

68. עי' באריכות ישראל קדושים לר' צדוק הכהן 16.

בקלות, על-ידי משיכה. זהו סוד כוחו. איך אפשר להתהלך בתוך עולמות של טומאה ולהשאר נזיר אלהים? הבט בשערה שהיא בחוץ וגם בפנים. אבל אדם זה נופל, "ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו".⁵² הם צוחקים עליו,⁶⁹ גורמים לו כל מיני בזיונות וכל מיני טומאות.⁷⁰ הוא נפל.

13. הנופל והקם

קורה שאדם נופל, השאלה היא האם הוא יודע לקום. מעשה במורה, אשר סיים סמינר למורים, וקבל משרה בכיתה י"ב של בית-ספר לעבריינים. הוא היה בחור צנוע, חלש וחיור, ותלמידיו היו בריונים מלומדי גזל ואלומות. ביום הראשון הוא ישב בחדר מורים, רועד מפחד ולבו פועם בחזקה. והנה הפעמוץ מצלצל, והוא צועד אל עבר הכיתה, כמעט שכור מרוב חרזה, עד כדי-כך שאינו שם לב שעל מפתח הדלת קיימת בליטה, והוא נתקל ומשתטח על הרצפה. כל הכיתה פורצת בצחוק, זורקת לעברו מילות גנאי וגם נירות וגיריס. הוא שוכב על רצפה, קם לאט-לאט ואומר: "קורה שאדם נופל. השאלה היא האם הוא יודע לקום. זה היה השעור הראשון שלנו". התלמידים הבינו את המסר ומחאו לו כפיים. קורה שאדם נופל, אפילו אדם גדול, במיוחד במצבים מסובכים. אבל אחרי ששמשון נפל, הוא אינו מתדרדר אלא מתחזק. הוא מחפש: "אולי אוכל לעשות עוד משהו בשביל כלל ישראל. אדרבה, אוכל לנצל את המצב הזה כדי לעשות דבר שמעולם לא הייתי יכול לעשות. אמנם חטאתי ונפלת, ונקרו לי עיני. כמובן איני דואג לעיני הפרטיים, אלא לחילול השם של עם ישראל". הרי עכשיו כולם יודעים מי הוא. גם הפלשתים יודעים שהוא פועל בשם ד', ורואים בנצחונם על שמשון מאורע בעל מימד אלהי: "ויאמרו: נתן אלהינו בדדינו את שמשון אויבינו".⁷¹ אומר שמשון: "רבונו של עולם, תן לי כח, כדי שאוכל לנקום משהו. לא הכל. לא שתי עיני. עין אחת".

69. שופטים טז, כא.

70. עי' סוטה י.

71. שופטים טז, כג.

14. תמת נפשי עם פלשתים

איך הוא דואג לעינו הפרטית. הוא בכלל לא אדם פרטי, הוא אדם כלל ישראלי, איך לו כלום משלו, איך לו בית, איך לו לימוד תורה, איך לו אשה. כל מה שיש לו שייך לעם ישראל. את כל מה שיש לו הוא נתן. "ד' אלהים, זכרני נא, וחזקני נא אך הפעם הזו, האלהים, ואינקמה נקם אחת משתי עיני".⁷² נפלתי אבל אולי דווקא מתוך נפילה זו, אוכל להביא ישועה לעם ישראל. איני מתלונן, אני מצדיק עלי את הדין. שחקתי עם אש ונשרפתי, או ליתר דיוק קבלתי פקודה להתעסק עם אש ונשרפתי. לכן אני מבקש "תמת נפשי עם פלשתים".⁷³ איני מבקש חיים בשבילי. הרי כל החיים שלי היו בשביל עם ישראל. בעצם, כל החיים שלו היו: "תמת נפשי עם פלשתים". כי את כל החיים שלו הוא מסר כדי להתחיל "להושיע את ישראל מיד פלשתים". כל חייו, הוא הקריב את עצמו, טימא את עצמו, סיבך את עצמו. בספר הזהר, אומרים חז"ל, שגם את העולם הבא שלו הוא הקריב עבור זה.⁷⁴ תנאי חייו לא היו אידיאליים כדי לזכות לעולם הבא. אבל רק דבר אחד ענין אותו: "תמת נפשי עם פלשתים". וד' קיבל את בקשתו, וביום מותו הוא הכה את הפלשתים מכה נצחת, עד כדי כך שבמשך עשרים שנה לא העזו להרים יד על ישראל. אמנם שמשון נכשל, אבל דווקא מתוך כשלון זה הוא הביא ישועה גדולה לישראל, יותר מאשר כל חייו.

15. שמשון בדורו כאהרן בדורו

כשחז"ל רצו לסמן את אישיותו של שמשון בהשוואה לאנשים גדולים באומה, הם קבעו: "שמשון בדורו כאהרן בדורו".⁷⁵ "שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך: גדעון בדורו כמשה בדורו, שמשון בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו".⁷⁵ שלשה אנשים יחסית "קלים" הושוו לאנשים אדירים. ההבנה הראשונית של מאמר זה היא,

72. שם כח.

73. שם ל.

74. זהר נשא קכז.

75. עפ"י ר"ה כה:

שדורו של שמשון היה כל-כך שפל, שיחסית הוא היה ה"אהרון" של הדור. אבל באמת יש כאן דבר יותר עמוק. שמשון בדור שלו עשה מה שהיה צריך אז לעשות. שמשון ואהרן הם אותה אישיות, אותה קדושה. אלא שבדור של אהרן, יש לפעול כאהרן, ובדור של שמשון, יש לפעול כשמשון. לו היה שמשון פועל כאהרן, הוא לא היה מועיל בכך לישועת עם ישראל. אם אהרן היה חי בדורו של שמשון, הוא היה מתנהג בדיוק כמו שמשון. אהרן, כולו קדוש, כולו קודש קודשים, בו אף אדם אינו נכנס, ו"הזר הקרב יומת".⁷⁶ הוא המדרגה הפנים פנימית של עם ישראל. אבל גם שמשון הוא קדושה פנים פנימית של עם ישראל, אלא שהיא מתגלה בצורה אחרת. בכל דור הקדושה מתגלה לפי מצבו ולפי צרכיו. שמשון הוא נזיר אלהים. יש דורות, בהם נזיר אלהים הוא אדם מורס מעם, היושב בבית המדרש, מלמד תורה לעם, כולו עדין ואציל. הוא מחנך, ובהשפעת קדושתו המנצחת את החיים הוא פועל לטובה על כל הסובבים אותו. ויש דורות בהם סוג אחר של נזיר אלהים נחוץ. אין זה הזמן של עדינות ואמירת תהילים. עכשיו יש צורך לקרוע את האויב ולשבז אותו. נזירות אלהים של שמשון מתגלה בכך שהוא משסע את האריה, הורג פלשתים, ובתור אדם בודד מצליח להרוס את כוחו של האויב. נזירות אינה נמדדת על-פי קריטריונים התנהגותיים. היא אינה עניין של מראה חיצוני, אלא תכונה פנימית. נזיר הוא אדם שמתנזר מכל מיני דברים קטנים אגואיסטיים, ומתעניין בדברים גדולים. מה הוא דבר גדול? - דבר זה תלוי במצב. בדורו של אהרן, זהו המשכן, מקור השראת השכינה בישראל, ובדורו של שמשון, זהו הגבורה הלאומית. מרן הרב קוק כותב: "כשכנסת ישראל מתעוררת לתחיה... כל הטוהר והקודש, הרגיל להמצא בהכנעה ומשמעת, הולך הוא ומתנוצץ בעז הנשמתי של הופעת הגבורה של האומה".⁷⁷ - אותה קדושה מתגלה לפעמים במובן מצותי ולפעמים במובן של גבורה.

נזירות אלהים היא מציאות פנימית שאינה ניכרת בהכרח כלפי חוץ. חז"ל מספרים על אדם שהחליט להיות נזיר, מפני שפעם הסתכל בנהר כאשר שתה מים, ראה שעררו היפה ונתגאה. אמר: אהיה נזיר ובסוף אגלח שערותי לשמים. אמר שמעון הצדיק: זו הפעם היחידה שפגשתי נזיר אמיתי.⁷⁸

76. במדבר א, נא.

77. אורות, אורות התחיה ח.

78. נדרים ט:

נזירות אינה יהירות, ראותנות דתית, אלא תכונה פנימית של תפיסת מרחק מן הקטנות. לכך "שמשון בדורו כאהרן בדורו". היה כורח שנזירותו העילאית נתגלה בדבר שנראה היפך הנזירות. פרדוכס. ואף אחד לא ידע זאת, לא היהודים, ולא הפלשתיים, ואף הוריו "לא ידעו כי מד' הוא הדבר".²⁴ רק בסוף נתגלה הסוד: "והוא שפט את ישראל עשרים שנה".⁴⁶ וחז"ל מזהירים אותנו: אל תזלזל בשמשון. אל תאמר: פעם היו שופטים מכוובדים כאהרן.⁷⁵ "אל תאמר: מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה".⁷⁹ שמשון בדורו, פעל כפי מה שהיה נצרך לדורו. אסור להסתכל במאורעות בצורה חיצונית. יש צדיק נסתר שאינו מתנהג במה שנראה כגינוני צדקות. שמשון הוא צדיק בהצלת עם ישראל, צדיק במסירות נפש למען עם ישראל.

16. כי מד' היא

שאלה: הרי יש כלל הלכתי "איך אומרים לאדם: חטא, כדי שיזכה חברך",⁸⁰ אז איך הסתכן שמשון בעבירות כדי לזכות את ישראל?

תשובה: איננו מדברים כאן על אדם שחוטא כדי להציל את חברו מאיסור קטן,⁸¹ אלא במצב מיוחד עילאי של חשבון כלל ישראלי, בו יש אפשרות הלכתית שאדם יסתבך כדי להציל את האומה.⁸² ודוגמא לכך אסתר שמסרה את עצמה לאחשורוש כדי להציל את עם ישראל,⁸³ וכך יעל אשת חבר הקיני, שמשכה את סיסרא לתוך

79. קהלת ז, י.

80. שבת ד:

81. עי' ב"י ושו"ע או"ח סוע"י שו.

82. עי' תוס' גיטיין לח.

83. עי' מהרי"ק סי' קסז בשם תוספות רבינו יהודה מפריש.

ושו"ת נו"ב מהדו"ת יו"ד קסא, ושו"ת משפט כהן עמ' של.

הוא יתחיל להענין את כלל ישראל.

הוא יתחיל להענין את כלל ישראל.

האווהל כדי להעניל את כלל ישראל. 84 היתה כאן
 הוראת שעה מיוחדת על-פי נביא. 85 שמשון קיבל
 פקודה אלהית מיוחדת שכך עליו לפעול. 86 "כי
 מד' היא". *

יחסי זה לזה חזקים, והוא יתחיל להענין את כלל ישראל. 84 היתה כאן
 הוראת שעה מיוחדת על-פי נביא. 85 שמשון קיבל
 פקודה אלהית מיוחדת שכך עליו לפעול. 86 "כי
 מד' היא". *

יחסי זה לזה חזקים, והוא יתחיל להענין את כלל ישראל. 84 היתה כאן
 הוראת שעה מיוחדת על-פי נביא. 85 שמשון קיבל
 פקודה אלהית מיוחדת שכך עליו לפעול. 86 "כי
 מד' היא". *

יחסי זה לזה חזקים, והוא יתחיל להענין את כלל ישראל. 84 היתה כאן
 הוראת שעה מיוחדת על-פי נביא. 85 שמשון קיבל
 פקודה אלהית מיוחדת שכך עליו לפעול. 86 "כי
 מד' היא". *

84. יבמות קג. מאורי סנהדרין עד: . משפט כהן שם.
 85. עי' רמב"ם יסודי התורה ט, ג.
 86. רבי יצחק אברבנאל שופטים יד, ד. וכך בהקדמתו לספר
 שופטים.

* על דמותו של שמשון בסגנון אחר ובהתיחסות שונה
 יותר (התיחסות לפרטים), ראה בספרו של הרב אליהו
 מנחם גריליטיין: דמויות בתנ"ך, עמ' 71-37. ועי'
 עוד: דמויות במקרא - שמשון מאת הרב שלמה מן ההר.
 הוצאת השכל, - העורך.